

Inson kapitalini rivojlantirishda innovatsion yondashuv

Urozova Shaxlo Hasan qizi
Qarshi davlat universiteti talabasi
urozovashaxlo5@gmail.com

Abstract: This article considers the factors of human capital development and innovative analysis and several innovative approaches to its development. Also, new methods of providing employment to the population and young people who are not competitive in the labor market and various innovative methods of providing them with work in the labor market will be highlighted. We will also talk about the benefits provided by government.

Key words: human capital, investment, employment, human capital development, non-competitive population in the labor market.

Аннотация: В данной статье рассмотрены факторы развития человеческого капитала и инновационный анализ, а также несколько инновационных подходов к его развитию. Также будут освещены новые методы обеспечения занятости населения и молодежи, неконкурентоспособных на рынке труда, и различные инновационные методы обеспечения их работой на рынке труда. Также поговорим о льготах, предоставляемых.

Ключевые слова: человеческий капитал, инвестиции, занятость, развитие человеческого капитала, неконкурентоспособное население на рынке труда.

Annotatsiya: Ushbu maqolada inson kapitalini rivojlantirish omillari hamda innovatsion tahlil va uni rivojlantirishdagi bir qancha innovatsion yondashuvlar ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, mehnat bozorida raqobatbardosh bo‘lmagan aholi va yoshlarni ish bilan bandligini ta‘minlashdagi yangicha uslublar va ularni mehnat bozorida ish bilan ta‘minlash bo‘yicha turli xil innovatsion usullar yoritib o‘tiladi. Inson kapitalini rivojlantirishga ajratiladigan sarmoya hamda e‘tibor davlat tomonidan ajratiladigan imtiyozlar haqida ham alohida to‘xtalib o‘tamiz.

Kalit so‘zlar: inson kapitali, investitsiya, ish bilan bandlik, inson kapitalini rivojlantirish, mehnat bozorida raqobatbardosh bo‘lmagan aholi.

Kirish. Bugungi iqtisodiyotni harakatlantiruvchi muhim dastaklardan biri – inson kapitali hisoblanadi. Shuningdek inson kapitalini sifatini yaxshilash va uni boyitish iqtisodiyotning har qaysi bo‘g‘inida muhim o‘rin tutadi. Iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishini ta‘minlashning muhim manbalaridan biri bo‘lgan inson kapitalini tadqiq etish masalalariga mahalliy va xorijiy olimlar katta e‘tibor qaratmoqdalar. Rivojlangan mamlakatlarda inson kapitaliga investitsiyalar mikro va makro darajada raqobatbardoshlikni oshirish va iqtisodiy o‘rinishni ta‘minlashning muhim omili sifatida ko‘riladi, shu bilan birga inson kapitalini sifatini oshirish hamda ularni rivojlantirishga qaratilgan strategiyalarni izchillik bilan amalga oshirishga qaratilgan faoliyat iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta‘minlashning muhim sharti bo‘lib hisoblanadi. Bugungi kunda inson kapitalini rivojlantirish va uni iqtisodiyotda tutgan o‘rnini muhimligini hisobga olgan holda bir qancha ilmiy izlanishlar olib borilmoqda. Lekin milliy iqtisodiyotda “Inson kapitali” qiymati qay darajada ekanligi haqida ma‘lum bir ma‘lumotlar mavjud emasligi va bu masalada ilmiy izlanishlar olib borilmoqdalini kuzatishimiz mumkin.

Har qanday innovatsion ishlanma ortida uzoq muddatli izlanish, mehnat yotadi. Mamlakat taraqqiyoti ham bevosita ana shu intellektual kenglikka bog‘liq. Inson turmushi sifatini yaxshilashga qaratilgan ishlanmalar amaliyotga joriy etish esa alohida murakkab bo‘lgan jarayondir. Shu jumladan, inson kapitalini samaradorligini oshirishda ham mamlakatda bir qancha chora-tadbirlar olib borilmoqda masalan, ijtimoiy sohalarda yangicha innovatsion yondashuvlar olib borilmoqda xususan sog‘liqni saqlash va ta‘limda bir nechta innovatsion startup loyihalarni kirib kelishi, bu jarayonlarni barchasi nafaqat iqtisodiyotni, balki barcha sohadagi rivojlanishni qo‘llab-quvvatlaydi.

Mavzuga doir adabiyotlar tahlili. Keng ma‘noda inson kapitali – bu iqtisodiy rivojlanish, jamiyat va oila taraqqiyotining intensiv ishlab chiqaruvchi omili, shu jumladan ishchi kuchining o‘qimishli qismi, bilimlar, intellektual va boshqaruv ishlari vositalari, yashash joylari va ish faoliyati bo‘lib, samarali va oqilona ishlashini ta‘minlaydi. Inson kapitali tabiiy resurslar yoki to‘plangan boylikdan ko‘ra muhimroq bo‘lgan eng qimmatli resursdir. Inson kapitalini rivojlantirish tor doiradagi tushuncha emas shu sababli uni rivojlantirish bir kunlik yoki qisqa muddatli ish emasdir. Biz bilamizki global dunyoda rivojlanish hamda raqobatlashish ummonda suzish kabi mashaqqatli hisoblanadi. Shunday ekan hozirgi kunda har mamlakatda inson kapitalini va millatni intellektual salohiyatini



rivojlantirishga katta ahamiyat qaratilmoqda. O‘zbekiston respublikasida 60% aholi yoshlardan iborat hamda deyarli teng yarmini ayollar tashkil etadi. Mutaxassislar fikriga ko‘ra mamlakatimizda 2048-yilga borib mehnatga layoqatli aholi soni ancha ko‘payadi. Bularning barchasini rivojlantirishda biz imkoniyatlardan oqilona foydalanishimiz muhim ahamiyat kasb etadi.

Biz demografik dividenddan foyda olishimiz va xarajatlarimiz to‘laonli ravishda o‘zimizga qaytishi uchun ahoning asosiy tarkibi bo‘lgan ayollar va yoshlarga e‘tibor qaratishimiz lozimdir. Ya‘ni hukumat asosiy kapitalga yoshlarga katta investitsiya kiritishi lozimdir. Bu kelajakda nafaqat iqtisodiyotni, balki ijtimoiy salohiyatni, kambag‘allikni qisqartirish hamda bilimli yosh kadrlarni migratsiyasini qisqartiradi. Shu bilan bir qatorda iqtisodiy barqarorlikka ishsizlikni pasaytirishga muvaffaq bo‘lamiz. Bu investitsiyani ko‘proq hozirgi kunda butun jahon talabi bo‘lgan IT sohasiga va davlatning innovatsion loyihalar ishlab chiqishi va ularni hayotga to‘g‘ri tatbiq etilishiga qaratilsa maqsadga muvofiq ish olib borilgan bo‘lardi. Shu jumladan, mamlakatimizda yoshlarni hamda ayollarni qo‘llab-quvvatlash doirasida bir qancha chora tadbirlar olib borilmoqda. Xususan yurtboshimiz Sh. Mirziyoyev 2020-yil 8-oktabrda o‘tkazilgan videosektorida ta‘kidlab o‘tgan yoshlar va ayollar o‘rtasidagi muammoli holatlarni mahallalar tomonlaridan o‘rganib chiqilib “Yoshlar”, “Ayollar daftari” deb nomlanuvchi maxsus dastur tuzib chiqib barchasini elektron bazada shakllantirish hamda ularni doimiy ravishda nazorat qilib borilishi haqida ta‘kidlab o‘tgandilar. Hozirgi kunda bu dastur faoliyatini mahalla idoralari tomonidan yuritilib kelinmoqda. Shuni ta‘kidlab o‘tishimiz kerakki yurtimizda “Inson kapitali”ga hamda uni rivojlantirishda innovatsion yo‘llar orqali katta e‘tibor qaratib kelinmoqda.

G‘arblik iqtisodchi olimlar va mutaxassislar tomonidan ham inson kapitalining innovatsion taraqqiyotga ijobiy va salbiy ta‘siri borasida keng ko‘lamli tadqiqotlar amalga oshirilgan. Inson kapitali borasidagi fundamental nazariy g‘oyalar ta‘limning tashqi samarasidan foydalangan holda o‘shirish manbalarini izohlashga xizmat qiluvchi iqtisodiy o‘shirish modellarida tushuntirib berilgan. Bu boradagi tadqiqotlar sirasiga “birinchi to‘lqin” endogen iqtisodiy tadqiqotlarni kiritishimiz mumkin, bunda ishlab chiqarish omillarining cheklangan mahsuldorligi kamaymasligi yoqlanadi. Keyinchalik texnik taraqqiyot ko‘lamlari, innovatsiyalarni yaratish va ulardan amalda samarali foydalanish bilan bog‘liq jihatlarda ilmiy tadqiqotlarda o‘z aksini topa boshladi, bu esa navbatida iqtisodiy

o‘shida innovatsiyalarning o‘rni to‘g‘risida nazariy qoidalarni shakllantirish uchun asos bo‘lib xizmat qildi. Endogen iqtisodiy o‘shish borasidagi tadqiqotlarning “ikkinchi to‘lqini” sifatida Romer, 1990; Agion, Xovit 1990, 1992; Grossman, Xelpman, 1991 kabi tadqiqotchilarning asarlarida o‘z aksini topdi. (Sharaev, 2006). Teoriya ekonomichiskogo rosta

Tadqiqotlar metodologiyasi. Maqolada abstraksiyalash, tahlil va sintez usullaridan foydalanilgan. Ushbu tadqiqot ma‘lumotlari rasmiy manbalardan olinib taniqli iqtisodchi olimlarning inson kapitalini rivojlantirishda innovatsiyalarning roli bo‘yicha ilmiy-nazariy qarashlarini qiyosiy tahlil qilish, xorij tajribalarini umumlashtirish va mamlakatimizda erishilayotgan yutuqlar bo‘yicha olingan natijalar bo‘yicha innovatsion yondashuvlar o‘rganildi.

Tahlil va natijalar. Global Innovatsion indeks bilan inson kapitalini bog‘laydigan bo‘lsak, hozirgi kunda respublikamiz 132ta yo‘nalish bo‘yicha baholangan bo‘lib 2023-yilda 82-o‘rinni egalladi bunda biz asosan inson kapitaliga bo‘lgan e‘tibor hamda uni rivojlantirishga qaratilgan chora-tadbirlar haqida ham to‘xtalib o‘tishimiz maqsadga muvofiqdir. 2023-yil ma‘lumotiga ko‘ra O‘zbekiston GII dagi inson kapitali va resurslari bo‘yicha baholanishi quyidagicha

Soha	Foiz %	GII o‘rni
1 Ta‘lim	46.4	78
1.1 Ta‘lim xarajatlari,	4,6	52
1.2 Davlat moliyalash/o‘quvchi, o‘rta, % YaIM/shax	13,9	79
1.3 Maktab umrining davomiyligi	12,1	93
1.4 O‘qish, matematika va tabiiy fanlar bo‘yicha PISA shkalasi	yo‘q	yo‘q
1.5 O‘quvchi-o‘qituvchi nisbati, o‘rta	9,8	28
2 Oliy ta‘lim	27.4	74

2.1 Oliy ta'limga qabul qilish, % yalpi	21,2	99
2.2 Fan va muhandislik yo'nalishidagi bitiruvchilar,	32,8	12
2.3 Uchinchi darajali kiruvchi harakatchanlik	0,7	97
3 Ilmiy-tadqiqot va ishlarnmalar (R&D)	1,9	92
3.1 Tadqiqotchilar, FTE/mn pop	523,4	69
3.2 Ilmiy-tadqiqot ishlariga yalpi xarajatlar, YaIM	0,1	99
3.3 Global korporativ ilmiy-tadqiqot investorlari, eng yaxshi 3 ta, million AQSh dollari	0,0	40
3.4 QS universitet reytingi, eng yaxshi	3* 0,0	71

“Innovatsiyalarga asoslangan o‘shning kelajagi qanday?” sarlavhasi ostidagi Global Innovation Index 2022 reytingida O‘zbekiston reytingi 4 pog‘onaga ko‘tarilib, 135 ta davlat orasida 82-o‘rinni egallaganini ko‘rsatmoqda. Bu ularning izchil va prinsipial muhim islohotlarning amalga oshirilishi tufayli jadal rivojlanayotgan 10 ta davlat qatoriga kirishini anglatadi. Ma’lumki, O‘zbekiston 2030-yilgacha kuchli 50 talikka kirishni maqsad qilgan.

GII hisoboti Yevropa biznesni boshqarish instituti, WIPO, Kornell universiteti va BMTning mutaxassis agentliklari bilan birgalikda tuziladi. O‘tgan yillarda butun dunyo iqtisodiyotiga uzoq muddatli salbiy ta'sir ko‘rsatgan Koronavirus pandemiyasi ushbu davrda BIMTning ushbu iqtisodiyotlarni baholash umumiy qobiliyatiga ham jiddiy to‘sqinlik qildi. Reyting mamlakatning inson kapitali, infratuzilmasi va innovatsion imkoniyatlariga investitsiyalarini baholashdan iborat (umuman olganda, mamlakatlar iqtisodiyotini baholash uchun 80 ga yaqin ko‘rsatkichlar qo‘llaniladi), bu esa o‘z navbatida korporatsiyalar va hukumatlar

tomonidan innovatsion vaziyat bo'yicha xulosa chiqarish uchun foydalaniladi. bir mamlakat.

2022-yil sentabr oyida O'zbekistonning janubi-sharqida Samarqand shahrida Shanxay hamkorlik tashkilotining sammiti bo'lib o'tdi, unda boshqa masalalar qatori O'zbekistonning mazkur hamkorlik doirasidagi yutuqlari muhokama qilindi. ShHT Xitoy, Rossiya, Qirg'iziston, Qozog'iston va Tojikistondan tashkil topgan hukumatlararo tashkilot bo'lib, unga 2001 yilda O'zbekiston a'zo bo'lgan. Tashkilot razvedka ma'lumotlarini almashish, harbiy va terrorizmga qarshi kurash hamda iqtisodiy masalalarda hamkorlikni kuchaytirish orqali ushbu mintaqalar o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlashga qaratilgan. . Shanxay hamkorlik tashkiloti turli shartnomalar imzolash orqali O'zbekistonning turli yo'nalishlar bo'yicha xalqaro reytingini oshirishda muhim rol o'ynadi. O'zbekistonning reytingda yuqoriga ko'tarilishi Markaziy va Janubiy Osiyoning kuchli uch davlati ro'yxatiga kirdi, Hindiston 40-o'rinda, Eron 53-o'rinda va O'zbekiston 82-o'rinda (Qozog'istonni quvib o'tdi). O'zbekiston innovatsiyalar bo'yicha yuqoriga ko'tarilmoqda, ammo daromadi o'rtachadan past bo'lgan davlatlar ro'yxatiga kelganda, ular 10-o'rinni egallab turibdi. O'zbekistonning innovatsion rivojlanish strategiyasi (2019-2021-yillar) doirasida O'zbekistonning istiqboldagi asosiy maqsadi jahon iqtisodiyoti rivojlanishiga mos keladigan inson kapitalini rivojlantirishdan iborat.

O'zbekistonning 2030-yilgacha o'z oldiga qo'ygan maqsadiga erishishi uchun Fanni rivojlantirish konsepsiyasida oliy o'quv yurtlarida, ayniqsa, nufuzli ilmiy tadqiqotlarni (nashr etilgan maqolalar, ulardan iqtiboslar, xalqaro konferensiya va seminarlarda qatnashish kabi ko'rsatkichlar, shuningdek, ilmiy tadqiqot ishlarini) davlat tomonidan moliyalashtirishni ko'paytirish taklif qilingan. patent statistikasi va boshqalar). Asosan, O'zbekiston BIMT tomonidan GII reytingida o'zining barqaror rivojlanishi, davlat nazorati va o'zbek aholisining umumiy hayot sifatining muhim ko'rsatkichi sifatida qaraydi va shu paytgacha qo'shni mamlakatlarga nisbatan sezilarli yaxshilanishlarni kuzatmoqda.” <https://www.so-ipr.com/S-O-IP-1-HOME/insight/publications/global-innovation-index-uzbekistan-among-top-three-central-and-south-asia-region>”

O‘zbekiston respublikasi keying yillarda bu ko‘rsatkichlarni anchagina yuqoriga ko‘tarish hamda Innovatsion rivojlanish uchun o‘z oldiga ulkan marralarni qo‘ygan. Biz buni yuqoridagi raqamlardan va ma‘lumotlardan anglab olishimiz mumkin.

Jamg‘arilgan bilimlar ko‘rinishida shaxsning nomoddiy boyligi sifatida inson kapitalini turli yo‘llar bilan ko‘paytirish mumkin: ta‘limni davom ettirish, yangi bilimlar yaratish va ixtirolarni patentlash, boshqaruv ko‘nikmalarini takomillashtirish. Bundan xulosa qilish mumkinki, inson kapitali shaxs egalik qiluvchi bilim, ko‘nikma va tajribalarning umumiyligini ifoda etsa, ijtimoiy kapital esa undan insonlarning birgalikdagi faoliyatida foydalanishni aks ettiradi. Shuni ta‘kidlash lozimki, qo‘shilgan qiymat yaratish yoki hayot sifatini yaxshilash jarayonida foydalanilmaydigan yuqori sifatli inson resurslarini inson kapitali sifatida baholab bo‘lmaydi.

Xulosa va takliflar.

Xulosa qilib, shuni aytamizki bugungi kunning innovatsion rivojlanish sharoitida ,inson kapitalini rivojlantirish hamda uni o‘rganish individual va makrodarajada o‘rganilishi zarurdir. Inson kapitalini qolaversa unga qo‘shimcha ravishda iqtisodiyotning rivojlanishida ham innovatsion yondashuvlar va yangiliklar kiritish lozim. Mehnat bozorida raqobatbardosh bo‘lmagan shaxslarni rivojlantirish ularga ko‘proq investitsiyalar kiritgan holda qayta tayyorlash ,kasbga yo‘naltirish muhim ahamiyat kasb etadi. Hozirgi kun iqtisodiyotida respublikamizdagi aholi statistikasidan kelib chiqqan holda shuni aytishimiz joizki ayollar va yoshlarni qo‘llab-quvvatlash bizga o‘z samarasini ko‘rsatadi. Ularni o‘qitish ,kasbga yo‘naltirish hamda bo‘sh ish o‘rinlari bilan ta‘minlash o‘zini to‘laqonli oqlashi mumkinligi haqida iqtisodchi olimlarimiz o‘z fikrlarini bayon etishgan. Shunga ko‘ra biz shuni taklif qilamizki endigina unib kelayotgan yoshlar, imkoniyati cheklangan bir joydan turib ishlashga imkoniyati borlar hamda ayollarni kelajak kasblariga tayyorlov kurslari hamda qayta o‘qitish kurslariga jalb qilish lozimdir. Shuningdek, ularga kiritilgan investitsiya o‘zining ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligini namoyon etadi.



Foydalanilgan adabiyotlar.

- (1) .Mirziyoyev Sh. M. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi. Uchinchi nashri.-Toshkent. “O‘zbekiston” nashriyoti. 2022.
- (2) (Sharaev,2006).Teoriya ekonomichiskogo rosta
- (3) .Sh.Mirziyoyev 2020-yil 8-oktabrdagi Oliy Majlisga murojaatnimas
- (4) .https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/2023/
- (5) <https://www.so-ipr.com/S-O-IP-I-HOME/insight/publications/global-innovation-index-uzbekistan-among-top-three-central-and-south-asia-region>”
- (6) Mirziyoyev Sh. M. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi. Uchinchi nashri.-Toshkent. “O‘zbekiston” nashriyoti. 2022.



Research Science and Innovation House